

FRANSA'YA TÜRK GÖÇÜNÜN 50'NCİ YILINDA TÜRKİYE - FRANSA İLİŞKİLERİ

Bu yıl, 1965 yılında Fransa ile Türkiye arasında karşılıklı imzalanan iş gücü anlaşmasının 50. yıldönümü olması itibarıyla önemli bir dönüm noktası. Halen Fransa'da yabancılar arasında dördüncü büyük grubu oluşturan Türk toplumu, Türk ekonomisine de önemli katkılarda bulunmakta. Fransa-Türkiye ilişkileri her ne kadar son yıllarda kronikleşen birtakım sorunlarla çalkantılı dönemlerden geçmiş olsa da, iki ülke birçok konuda birlik içinde davrandı. NATO üyesi olan Fransa ve Türkiye, Bosna-Hersek, Kosova, Afganistan ve çeşitli diğer operasyon alanlarında askeri açıdan sıkı işbirliği içinde oldular. Tarihsel açıdan uzun bir geçmişe sahip olan Fransa-Türkiye ilişkileri ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan olumlu bir şekilde ilerlemesine karşın siyasi açıdan inişli çıkışlı bir seyir izledi.

Türkiye-Fransa İlişkilerinin Göç Boyutu

8 Nisan 1965 tarihinde iki ülke arasında imzalanan işgücü anlaşması ile Türk işçileri Fransa'ya çalışmak amacıyla göç etmeye başladı. 1975'te Fransa'da 55 bin 710 Türk işçisinin yaşadığı kaydedilirken, bu sayı, 1990'da 198.000'e ulaştı. Fransa'nın resmi istatistik kurumu INSEE'ye göre 2011 yılında, Fransa'da Türkiye'de doğmuş olan kişilerin sayısının yaklaşık 247.000 olduğu kaydediliyor. Türk nüfusunun yaklaşık üçte ikisi 20 ila 30 yıldır bu ülkede bulunuyor. İkinci ve üçüncü kuşağın hemen hemen tamamı Fransa doğumludur. Kalabalık ailelerden oluşan Türk toplumunun yüzde 50'den fazlası 25 yaşından, yüzde 40'a yakını ise 16

yaşından küçüklerden oluşması itibarıyla genç ve dinamik bir yapıya sahip bulunuyor.

Türk toplumu ağırlıklı olarak ormancılık, madencilik, inşaat, tarım ve gıda ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadır. TBMM'nin 2009 yılında hazırladığı Fransa Raporu'na göre işsizlik oranı yüzde 7,3 iken, yabancılar arasındaki işsizlik oranının bunun iki katı, Türk toplumu arasında işsizlik oranının ise yüzde 17 civarında olduğu belirtiliyor. Türk toplumu Fransa'da oldukça örgütlü bir durumdadır. Ülkede 400'den fazla dini ve kültürel alanda faaliyet gösteren Türk Derneği bulunuyor. Önde gelen çatı kuruluşları Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), Fransa Türk Federasyonu, Alevi Dernekleri Federasyonu, Batı Fransa Türk Dernekleri Birliği, Orta Fransa Türk Dernekleri Birliği gibi sivil toplum örgütleridir. Bunların yanı sıra Türklerin Fransız siyasetine katılımı da geçen yıllarda artış gösterdi. Türk toplumunun siyasete ilgisinin giderek artmasıyla, Mart 2008'de yapılan yerel seçimlerde 98 Türk kökenli Fransız vatandaşı belediye meclislerine seçildi. Buna rağmen, hâlihazırda Fransa'da Türk kökenli milletvekili ve senatör bulunmaması dikkat çekiyor.

Fransa'da yaşayan Türk toplumunun en güncel sorunlarından biri eğitim olarak ortaya çıkmaktadır. TBMM'nin hazırladığı rapora göre, Fransa'da bulunan Türk gençlerinin sadece yüzde 5'inin üniversiteye devam etmesinin yanı sıra, zorunlu eğitim sürecinde olanların oranı ise yüzde 77'dir. Eğitimlerini Fransa'da sürdüren Türk toplumu üyelerinin karşı karşıya bu-

lundukları en önemli sorun, ortaokulu bitirdikten sonra Fransız öğretmenleri tarafından kısa süreli mesleki eğitime yönlendirilmeleri olarak tespit edilmiştir. Türk toplumunun eğitim alanında karşılaştığı diğer önemli bir sorun, anadili ile kültürünü öğrenememesidir. 1970'li yıllardan itibaren ise, uygulanmaya başlanan ve göçmen çocuklarının Fransız okullarına uyum sağlamaları ve kendi ülkelerine döndüklerinde oradaki uyumlarına katkıda bulunmaları için başlatılan ELCO (*Enseignement de la Langue et Culture d'Origine*) Anlaşması dâhilinde Türk çocuklarına yönelik ana dili eğitimi verilmektedir. Bu bağlamda, taraflar arasındaki ELCO Anlaşması çerçevesinde Türk kökenli çocuklara Türkçe dersleri verilmektedir. Fransız liselerinde ise Türkçe, seçmeli yabancı dil olarak okul müfredatlarında yer almaktadır.

Fransa-Türkiye Siyasi İlişkileri ve Kronik Sorunlar

16. yüzyıla kadar dayanan Türk-Fransız diplomatik ilişkilerinde Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa arasında imzalanan kapitülasyonlar, ilişkilerin resmen başlangıcı olarak görülebilir. Yakın tarihte, 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk ülkenin Fransa olduğu, Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün dönemin Fransız siyasetçileri tarafından takdirle karşılanması, ikili ilişkilere şüphesiz olumlu yansımıştı. Soğuk Savaş döneminden beri NATO çerçevesinde iki müttefik ülke olan Fransa ve Türkiye, birçok uluslararası konuda ortak tavır sergiledi. 1963 yılında AET ile Türkiye arasında imzalanan Ankara Anlaşması, ikili ilişkilere ekonomik ve ticari açıdan olumlu etki sağladı. 1968 yılında dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'un ziyareti esnasında, Galatasaray Lisesi'nin 100'üncü yılı kutlanmıştı. Buna rağmen, 1975 yılında Fransa'nın Ermeni sorununu ele alması ve "soykırım" olarak tanımlaması ikili ilişkilere gölge düşürdü. Fransa'da yoğun bir Ermeni diasporasının varlığı, Ermeni meselesini "soykırım" olarak tanımlamadaki çabaları da ilişkileri olumsuz bir şekilde etkiledi. 1970'li yıllardan itibaren Fransa'da ASALA terörü ile beraber, ayrışma daha da arttı. 1983 yılında ASALA, Orly Havaalanı'nda Türk Hava Yolları kontuarına düzenlediği saldırıyla 8 kişi öldü. Ermeni sorununa farklı bakış açılarıyla beraber aynı yılda Paris'in Kürt Enstitüsü'nün açılışı dönemin Türk Hükümeti için başka bir hoşnutsuzluk yarattı.

1980 darbesi sonrası Türkiye'de yaşanan insan hakları ihlallerinde ise Fransa, AET'nin diğer ülkeleri gibi

bu alanda da Ankara'yı eleştirdi. Buna karşılık 1990'lı yıllarda ikili ilişkilere iyileşme görüldü. Jacques Chirac'ın 1995 yılında Cumhurbaşkanı seçilmesinin yanı sıra AB ile Türkiye arasında Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanmasıyla ivme kazanan ticari ilişkilerle birlikte, iki ülke arasındaki ticaret hacmi arttı. Fransa Türkiye'nin önemli ticaret ortaklarından biri oldu. Jacques Chirac döneminde Türkiye'nin AB üyeliğine verilen destek ikili ilişkilere olumlu bir şekilde yansdı. 1999 yılında Türkiye'nin AB Helsinki Zirvesi'nde kazandığı adaylık statüsünün baş mimarlarından birinin de Chirac olduğunu hatırlatmakta fayda var. Karşılıklı resmi ziyaretler ilişkilerdeki ısınmanın örneği olarak görülebilir.

2000'li yıllardan itibaren bitmeyen Ermeni meselesi ile tekrar ilişkiler zor bir dönemden geçti. 2001 yılında Fransa Ulusal Meclisi'nde 1915 olaylarına ilişkin Ermeni iddialarını tanıyan bir yasanın çıkarılması, bunlarla beraber Fransa'nın çeşitli şehirlerine Ermeni Soykırımı anıtları dikilmesi, Türkiye'nin yanı sıra Fransa'da bulunan Türkler ve Türk kökenli Fransız vatandaşların tepkilerine yol açtı. Öte yandan, 2006 yılında ise "Ermeni soykırımı" iddialarının reddini suç sayan yasa teklifinin Ulusal Meclis'te benimsenmesi ilişkilerde sıkıntılı dönemlere girilmesine neden oldu. Söz konusu yasa teklifinin Fransız Senatosu'nda gündeme alınmamasıyla ilişkiler normalleşme sürecine girmişken 2011 yılında tekrar bir duraklama, hatta kopmanın eşiğine geldi. Fransa Ulusal Meclisi'nde Ermeni Soykırımının inkârını suç sayan bir yasanın 22 Aralık 2011'de kabul edilmesiyle birlikte Türkiye, Fransa'ya karşı bir dizi yaptırım uygulamaya koyduğunu açıkladı. Ancak, söz konusu yasa teklifi, Fransız Anayasa Konseyi'nde bazı Fransız milletvekillerinin başvurusu üzerine, söz konusu yasanın ifade özgürlüğüne aykırı olduğu gerekçesiyle 28 Şubat 2012 tarihinde oybirliğiyle iptal edildi. 2015 yılının, sözde Ermeni Soykırımının 100'üncü yılı olması nedeniyle söz konusu meselenin ikili ilişkileri tekrar zedeleme potansiyeli bulunuyor.

10 Ocak 2013 tarihinde ise Paris'te üç PKK mensubunun öldürülmesi, tekrar ikili ilişkileri zora soktu. Fransa'da birtakım siyasi çevrelerin Kürt meselesine yakın davranmaları, Kürtlerin haklarına ilgi duyması, Türkiye'de çeşitli çevrelerce iç işlerine karışma olarak algılandı. Buna rağmen Cumhurbaşkanı Sarkozy, döneminde ortaya koyduğu Akdeniz Birliği önerisine iliş-

kin olarak taraflar işbirliğine açık olduklarını gösterdiler. Ayrıca, Libya'ya müdahalede ortak bir tavır sergilediler. İçişleri Bakanı Claude Gueant'ın Türkiye'ye 2011 yılında yaptığı ziyaret kapsamında, tarafların teröre karşı işbirliği çerçevesinde güvenlik alanında geniş bir anlaşmayı imzalamaları ikili ilişkilere olumlu yansıdı. Ayrıca Ocak 2015'te Paris'te meydana gelen Charlie Hebdo saldırıları sonrası Başbakan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun 11 Ocak'ta Paris'te liderler yürüyüşüne katılması ile Fransa ve Türkiye'nin teröre karşı ortak bir tavır gösterdiği yorumları yapıldı.

Öte yandan, 2007 yılında Cumhurbaşkanı seçilen ve uzun yıllardan beri Türkiye'nin AB üyeliğinin en ateşli muhaliflerinden olarak bilinen Nicolas Sarkozy döneminde Fransa, 2005 yılında açılan katılım müzakerelerinde 4 faslı bloke etti. Sarkozy, Almanya Şansölyesi Angela Merkel ile Türkiye'nin tam üyeliğine alternatif olarak imtiyazlı ortaklık önerisini sundu. Türk tarafı ise, öneriyi şiddetle karşı çıkararak, AB'nin Türkiye'ye vaat ettiği sözlerden geri dönmemesi ve 2005 yılında başlatılan katılım müzakerelerinin tam üyelikle tamamlanmasını gerektiğini aktardı.

Fransa-Türkiye İlişkilerinde Yeni Dönem

2012 yılında Fransa'da Cumhurbaşkanlığı seçimini François Hollande'ın kazanmasıyla beraber ikili ilişkiler tekrar canlanma dönemine girdi. Her iki tarafta da ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin Türkiye'ye yaklaşımından zarar görmekteydi. 5-6 Temmuz 2012 tarihlerinde Paris'e resmi bir ziyaret gerçekleştiren dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, ziyaret vesilesiyle Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius ile yaptığı görüşmenin ardından düzenlenen basın toplantısında, Fransa'ya uygulanan tedbirlerin fiilen yürürlükten kaldırıldığını kamuoyuna açıkladı.

2014 yılında ise Fransa Cumhurbaşkanı Hollande'ın Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret, geniş yankı buldu. Hollande'ın ziyareti, bir Fransa Cumhurbaşkanı'nın ülkemize bu düzeyde 22 yıl aradan sonra gerçekleştirilen ilk devlet ziyareti olarak öne çıkıyor. Cumhurbaşkanı Hollande'a geniş bir heyetin eşlik etmesinin yanı sıra, yaklaşık 50 Fransız işadınının katılması dikkat çekti. Ziyaret vesilesiyle, enerji, ulaştırma, gümrük, tarım ve kredi kolaylığı gibi çeşitli alanlarda toplam 13 anlaşma taraflarca imzalandı. Ayrıca iki ülkenin Dışişleri Bakanları tarafından imzalanan "İşbirliği

in Stratejik Çerçeve Oluşturulmasına Dair Ortak Siyasi Bildiri" ile beraber ilişkiler, yeni kurumsal bir çerçeve kazandı. 10 Ekim 2014 tarihinde ise Dışişleri Bakanları tarafından, anılan Ortak Bildiri'nin uygulanmasına yönelik 2014-2016 Eylem Planı imzalandı. Bu gelişmelerle birlikte ikili ilişkilerin ilerlemesinde önemli bir mesafe kat edildi. 31 Ekim 2014 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Fransa'ya gerçekleştirdiği çalışma ziyaretiyle beraber, ikili ilişkilerde kazanılan yeni ivme ve canlanma bir nevi taraflarca teyit edildi. Teröre karşı işbirliğinde de taraflar arasında görüş ayrılığı olmadı. Hâlihazırda devam eden Suriye krizine ilişkin olarak Fransa, Türkiye'nin mülteci politikasını takdir etmenin yanı sıra, krizin çözülmesi için Türkiye ile ortak bir yaklaşım gösteriyor.

Fransa-Türkiye İlişkilerin Ekonomik Boyutu

Fransa-Türkiye ekonomik ilişkileri geçmişten günümüze olumlu ve gelişen bir seyir izliyor. 2014 yılı verilerine bakıldığında Türkiye-Fransa ikili ticaret hacmi toplam 14,6 milyar dolardır. Türkiye'nin Fransa'ya ihracatı 6,5 milyar dolara ulaşırken, ithalat ise 8,1 milyar dolardır. Bu bağlamda son 12 yılda Türkiye'nin Fransa'ya ihracatı, yüzde 200 oranında göz ardı edilmeyecek derecede bir artış sergiledi. 2014 yılı itibariyle, AB üye ülkeleri arasında Fransa, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı dördüncü ülke konumundadır (Almanya, İngiltere ve İtalya'nın ardından). Hâlihazırda Türkiye'nin Fransa'ya ihraç ettiği ürünlerin başında, giyim eşyası, elektrikli makine ve cihazlar, sebze ve meyve, tekstil ürünleri ve karayolu taşıtları geliyor. Türkiye'nin Fransa'dan en çok ithal ettiği ürünler arasında ise başta kara ulaşım araçları olmak üzere, makine ve cihazlar, demir ve çelik yer alıyor. Ekonomik ilişkilerinin canlanmasında yatırımcıların önemli rolü bulunuyor. Türkiye'de 2013 yılında Fransız sermayeli şirketlerin toplamı 1.158'e ve 2002-2014 yılları arasında Fransa'nın Türkiye'deki yatırımlarının toplamı 6,6 milyar dolara ulaştı. Türkiye'de gerçekleştirilen Fransız yatırımları, otomobil, elektronik, çimento, eczacılık ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yatırımlar arasında dünya çapında önemli rol oynayan Renault, Peugeot, Carrefour, Danone, Michelin, Lafarge ve Saint-Gobain gibi Fransız şirketlerinin Türkiye'de yatırımları bulunuyor.

Fransa'da kurulmuş olan Türk firmalarının faaliyetlerinde de son yıllarda önemli bir artış görülmüyor.

2002-2014 döneminde Türk yatırımlarının toplam değeri 137 milyon dolara ulaştı. Fransa'da Türk firmaları, özellikle mobilya, tekstil ve giyim, ulaştırma, depolama, lojistik, kimyasal ürünler (ambalaj), otomobil yedek parça üretimi, tarım ve gıda ürünleri alanlarında faaliyet gösteriyor. Altının çizilmesi gereken diğer bir nokta da, ikili ilişkilerdeki siyasi sorunların ekonomik ilişkilere kalıcı bir etkisinin olmamasıdır. Ayrıca turizm alanında da ciddi bir gelişme görülüyor. Bu bağlamda Fransa'dan Türkiye'ye gelen turist sayısının 2014 yılında, 1 milyonu geçtiği kaydediliyor. TÜRSAB'ın verilerine göre Fransa, 2014 yılında Türkiye'ye en çok turist geldiği 6'ncı ülke olarak görülüyor.

Fransa-Türkiye Kültürel İlişkileri

2009 yılında Fransa, iki ülke arasında kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla öngörülen "Türkiye Mevsimi" kapsamında Paris ve ülkenin 77 şehrinde, Türkiye'nin tarih, kültür, sanat, edebiyat, tasarım ve moda eserlerinin yaklaşık 400 etkinlikle tanıtımına ev sahipliği yaptı. İstanbul'un 2010 Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmesiyle birlikte düzenlenen etkinliklere, Fransa'dan da birçok sanatçı katıldı. Sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan ilerleme, iki ülke arasında ikili ilişkilerin ilerlemesine de katkı sağladı. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Kasım 2009'da Fransa'ya bir çalışma ziyareti gerçekleştirdi. Devlet Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış, Fransa'yı Nisan 2009 ve Eylül 2009'da iki kez ziyaret etti. Başbakan Tayyip Erdoğan, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin daveti üzerine, Türkiye Mevsimi'nin kapanışı vesilesiyle 6-7 Nisan 2010 tarihlerinde Fransa'ya resmi ziyarette bulundu. Fransa Dışişleri eski Bakanı Bernard Kouchner de Ekim 2010'da ülkemizi ziyaret etti. Sinema alanında ise Nuri Bilge Ceylan ve Fatih Akın'ın Cannes Film Festivalinde ödüller alması, Türk kültürü ve özellikle sinemasına ilgiyi bir nevi Avrupa'da ve Fransa'da artırdı.

Sonuç

Fransa-Türkiye ilişkileri, önemli bir dönemden geçiyor. 2015 yılı, AB ile Türkiye arasında başlatılan katılım müzakerelerinin 10'uncu yıldönümünün yanı sıra, 1915 olaylarının da 100'üncü yıldönümüne denk geliyor. Ekonomik boyuta bakıldığında ikili ilişkiler son yıllarda, önemli bir gelişme gösteriyor. Tarafların karşılıklı yatırımlarında da önemli oranda artış kaydedildi. Aynı zamanda Fransa'da yaşayan Türk kökenli nüfus da ikili ilişkilerin canlanmasına katkı sağlıyor.

Bununla birlikte ikili ilişkiler, çeşitli dönemlerde zorluklarla karşı karşıya kaldı. Fransa Ulusal Meclisi'ndeki Ermeni Soykırımı tasarıları, eski Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin Türkiye'nin AB üyeliğine şiddetle karşı çıkması ve müzakereleri seçim malzemesi olarak kullanması ilişkileri zedeleyen örnekler olarak karşımıza çıkıyor. 2012 yılında François Hollande'ın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle beraber ikili ilişkilerde yaşanan siyasi sorunlara karşın, François Hollande'ın Cumhurbaşkanlığına gelmesiyle birlikte ilişkilerde olumlu yönde gelişme ve canlanma görülüyor. Fransa'nın Türkiye'nin katılım müzakerelerindeki blokajını kaldırması, 22 yıl aradan sonra bir Fransa Cumhurbaşkanı'nın üst düzeyde Türkiye'ye ziyareti, önemli örnekler olarak akıllara geliyor. Kültürel açıdan ise, sinema yapımcısı Nuri Bilge Ceylan'ın 24 Mayıs 2014 tarihinde Uluslararası Cannes Film Festivalinde "Winter Sleep" adlı filmi için aldığı altın ödülle beraber, Fransa'da Türk sinemasına ilginin artmasına yol açtı. Birçok uluslararası sorunda ortak bir yaklaşım sergileyen Fransa ve Türkiye'nin, gelecekte de dostane ve sıkı ilişkileri devam ettirmeleri iki ülkenin de yararına olacaktır. ■